

JÕHVI VALLAVOLIKOGU

Kultuuriministeerium
min@kul.ee

Eesti Linnade Valdade Liit
Kadi.Koppe@elvl.ee

12.06.2025 nr 1-6/2396-1

Rahvaraamatukogu seaduse eelnõu ettepanekud

Jõhvi Vallavalitsus, Jõhvi Vallavolikogu ja volikogu kultuurikomisjon toetavad vajadust muuta rahvaraamatukogude seadust, sealhulgas kaasajastada rahvaraamatukogude võrku, arendada ja juurutada ühtne infosüsteem, parandada teenuste kättesaadavust ning tõsta osutatavate teenuste taset. Hindame kõrgelt rahvaraamatukogude defineerimist kogukondlike kultuuri- ja hariduskeskustena.

Olles tutvunud rahvaraamatukogude seaduse eelnõu ja selle seletuskirjaga, tekkisid küsimused. Planeeritav reform on jätnud piisava tähelepanuta mitmed omavalitsuste ja rahvaraamatukogude jaoks olulised aspektid. Reformi tulemusena võib efekt olla soovitud vastupidine.

Suures plaanis toimub kompetentside koondamine Tallinnasse, kohalike omavalitsuste otsustusõigus väheneb. Finantsiline, tehniline ja korralduslik pool on ebaselged.

Eelnõu § 1 (1) ütleb, et seadus sätestab rahvaraamatukogude valdkonna finantseerimise alused ja seletuskirjast ilmneb, et kõnealuse seaduse ja selle rakendusaktide alusel toetatakse lisaks rahvaraamatukogudele ka teisi rahvaraamatukogude valdkonda panustavaid asutusi ja isikuid. Milliseid asutusi ja isikuid ning milliste finantsvahendite arvel või millises ulatuses toetatakse, seda seletuskiri ei defineeri.

Alates 31.12.2026 lõpetavad senised maakonnaraamatukogud tegevuse riiklike ülesannete täitjatena ning ülesanded lähevad üle Rahvusraamatukogu arendusüksusele. Muutus tähendab seni riiklikult toetatud ametikohtade koondamist või märkimisväärset tööjõukulude kasvu kohalikele omavalitsusele. Ametikohtade koondamise tulemusel väheneb piirkondlik erialane kompetents.

Riigi toetuse eest tellitavate teavikute komplekteerimine hakkab eelnõu kohaselt toimuma tsentraliseeritult arendusüksuses. Omavalitsuste poolt finantseeritavate teavikute hankimise võivad raamatukogud delegeerida arendusüksusele või komplekteerida iseseisvalt. Iseseisev komplekteerimine tähendab sellega tegelevat töötajat ja tema palgakulu. Komplekteerimise delegeerimisel arendusüksusele ei ole teada selle maksumus, samuti ei ole teada riigipoolse väljaannete soetamise toetuse tsentraliseeritud komplekteerimise kulu. Välja on töötamata logistikasüsteem ning teadmata selle maksumus. Seni esitatud selgitused kuluefektiivsuse, praktilisuse ja keskkonnahoidlikkuse osas ei ole faktipõhised, vaid pelgalt lootusrikkad oletused. Mõlemal juhul tekkivad omavalitsusele arvestatavad lisakulud.

Kultuuriministri määrust 09.01.2015 nr 1 „Rahvaraamatukogudele riigieelarvest finantseeritavate kulude jaotamise kord“ ei planeerita muuta, mis tähendab Ida-Viru rahvaraamatukogude jaoks jätkuvalt väiksemat riiklikku teavikute soetamise toetust. Määruse § 2 lg 4 annab Ida-Viru maakonnale toetuse määra koefitsiendiga 1,15 näiliselt eelise, kuid sama paragrahvi lg 5 alla käivate rahvaraamaturamatukogude toetus ühe elaniku kohta on tegelikkuses suurem.

Eelnõu seletuskirja kohaselt asendatakse maakonnaraamatukogude poolne nõustamine, koolitus-, arendus- ja komplekteerimisteenus Rahvusraamatukogu struktuuri kuuluva arendusüksuse pakutavaga. Planeeritud on neli nn regionaalset arendusüksust, kus igas üksuses töotaks kaks inimest. Hetkel teadaolevate plaanide kohaselt puudub regionaalsetel üksustel sisuline funktsioon. Nad jääksid info vahendajaks Tallinnas asuva arendusüksuse ja rahvaraamatukogude vahel, olemata rahvaraamatukogudele lisandväärtust andvateks partneriteks. Arvestades piirkondade suurust, jäävad piirkondlikud vajadused ja eripärad fookusest välja. On alust arvata, et nende ametikohtade planeerimine on näiline vastutulek kohalikele omavalitsustele, et kõiki ametikohti ei viida Tallinnasse. Loeme sellist Eesti maksumaksjate raha kulutamist (üle 300 000 euro aastas) vääraks.

Ebaselge on, kes ja millise raha eest hakkab raamatukogude töötajatele koolitusi korraldama. Raamatukogude kiirendist koolitusteks raha taotlemise kord on ehitatud kehtivale maakonnaraamatukogude süsteemile. Uus või ümbertöötatud mudel puudub. Rahvusraamatukogu poolt pakutavate tasuta koolituste kvaliteet on kõikuv ega rahulda alati raamatukogutöötajate koolitusvajadusi. Kohalike omavalitsuste võimekus finantseerida koolitusi on napp.

Eelnõu kohaselt muudetakse keskraamatukogude juhtide töölepingud tähtajaliseks, mis väidetavalt tõstab juhtide motiveeritust ning raamatukogude tegevuse efektiivsust. Varasemad samalaadsed eksperimendid (nt koolijuhid) on näidanud eeltoodud väite alusetust. Tekivad küsimused seoses töölepingu seadusega, näiteks tähtajalise töölepingu korralise ülesütlemise sisuline võimatus töötaja poolt. Kohalikule omavalitsusele tekitatakse juurde halduskoormust. Tekib oht, et raamatukogu direktor muutub poliitiliste manipulatsioonide sihtmärgiks.

Seaduse jõustudes hakkab raamatukogutöötajatele kehtima kutsekvalifikatsiooni nõue või kohustus omandada see nominaalse õppeaja jooksul. Eestis puudub võimalus tasemeõppes omandada raamatukoguhoidja kutset, Tartu Ülikooli infoteaduste bakalaureuseõppe õppekava tühimikku ei täida. Rahvusraamatukogu pakub kutsekoolitust 20 õppijale kalendriaastas. Koolituskulu jääb omavalitsuse kanda.

Seadus ei sätesta riigikeele oskuse nõuet. Raamatukoguhoidja kutsestandard (6,7,8 tase) annavad viite keeleseadusele, Vabariigi Valitsuse määrus 20.06.2011 nr 84 „Ametniku, töötaja ning füüsilisest isikust ettevõtja eesti keele oskuse ja kasutamise nõuded“ § 8 (17) kehtestab raamatukogutöötajatele B2-taseme keeleoskuse nõude, mis ei ole piisav.

Rahvaraamatukogude seaduse eelnõu ja rakendusaktidega nähakse ette kõikide rahvaraamatukogude liitmine ühtsesse infosüsteemi (ÜÜRS), mida haldab Rahvusraamatukogu. Ühtne kasutajasõbralik ja ajakohane infosüsteem on raamatukogude poolt väga oodatud, kuid raamatukogudele ei ole tutvustatud süsteemi ülesehitust, süsteemi valmimise ja juurutamise tähtsust ei ärata senise kogemuse põhjal usaldust (juhtimise töölaud pidi avanema 06.01.2025, aga puudub siiani), teadmata on kulu kohalikele omavalitsustele.

Kommunikatsioon Kultuuriministeeriumi, kohalike omavalitsuste ja rahvaraamatukogude vahel ei ole olnud järjekindel ega piisav. Kohalikel omavalitsustel puudub selge ülevaade lisanduvatest kohustustest ning nende mõjust omavalitsuste eelarvele. Eelnõu seletuskiri ei anna viiteid konkreetsetele tegevus- ja rakenduskavadele, rahastusmudel on puudulik ja ebarealistlik.

Kokkuvõttes ei taga eelnõu rahvaraamatukogude seniste tugevuste säilimist ega anna kindlust uute süsteemide usaldusväärsesse toimimisse. Eelnõu loogika vastandub rahvaraamatukogude tegeliku toimimisloogikaga, ei väärtusta kogukonnapõhisust, paindlikkust ja kohaspetsiifilisust.

Ettepanekud:

- kaotada eelnõu § 1 (1) sõna „valdkonna“, et vältida tekkida võivat olukorda, kus rahvaraamatukogude napist toetusest finantseeritakse seadusega defineerimata asutusi ja isikuid;
- kaotada eelnõu § 4 lõige 4;
- säilitada kahe (2) maakonnaraamatukogu töötaja töötasu ning riiklikest ülesannetest komplekteerimine ning maakonna rahvaraamatukogude töötajate nõustamine ja koolituste korraldamine;
- loobuda piirkondlike üksuste loomisest kui kasutatutest. Piirkondlikele üksustele planeeritud finantsvahendid planeerida alles jäävate maakonnaraamatu töötajate töötasudeks ja ülejäänud raamatukogude kiirendisse või e- ja audioraamatute hankimisele;
- muuta kultuuriministri määrus 09.01.2015 nr 1 „Rahvaraamatukogudele riigieelarvest finantseeritavate kulude jaotamise korda“, jättes ära Ida-Viru plusskoefitsiendi ja jagades riigipoolne teavikute toetus vastavalt sama määruse § 2 lg 5 toodud tingimustele;
- jätta seadusest välja rahvaraamatukogude juhtide tähtajalise töölepingu nõue kui põhjendamatu. Töölepingu seadus on piisavalt paindlik, et vajadusel tööleping lõpetada;
- seaduseelnõus käsitletakse rahvaraamatukogu kultuuri- ja haridusasutusena. Lisada raamatukogutöötajate kvalifikatsiooninõuetele riigikeele oskus C1-tasemel;
- kaaluda koos Haridus-ja Teadusministeeriumiga võimalust koostada 4. ja/või 5. taseme kutseõppe õppekava raamatukogutöötajate koolitamiseks kutseõppesüsteemis;
- töötada välja selge ja avalik tegevusplaan tegevuste, tähtaegade, finantsvahendite ja vastutajatega;
- keskenduda kommunikatsioonile erinevate osapooltega, tagada teisi osapooli kuulav ja arvestav suhtlemine.

Käesolev kiri on kooskõlastatud teiste Ida-Viru maakonna kohalike omavalitsuste rahvaraamatukogude juhtidega.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Vallo Reimaa
volikogu esimees

(allkirjastatud digitaalselt)

Riho Breivel
volikogu kultuurikomisjoni esimees